Саборност 1 (2007) 225–229

УДК 271.222(497.11)-725"1804/1858":929

Дарко Ивановић
Гимназија – Велика Плана

Пречански учитељи у Србији рукоположени у чин свештеника (1804–1858)

Abstract. Рад приказује „аустријске“, српске свештенике у Србији, некадашње учитеље, у време српских устанака, првих влада Милоша и Михаила Обреновића и кнеза Александра Карађорђевића, дакле, у полувековном периоду (1804–1858). Анализом рада рукоположених пречанских учитеља (9), долазимо до сазнања да су они прешли у свештеничку службу већином у местима ближе Дунаву и Сави (Београд, Смедерево, Богатић, Лешница и Мајданпек), да су били већином Сремци, богослови и свршени гимназијалци. Они су, поред верске службе, успостављали културне везе српског народа са обе стране Дунава и Саве, али и ширили стране утицаје.

У српској историографији велики број радова посвећен је Српској православној цркви, који се углавном односе на живот и рад наших најзначајнијих светитеља, архиепископа, патријараха, по неког епископа, а и на историју цркава и манастира итд. Писано је и о најважнијим документима који се односе на нашу Цркву. Примећује се да су у овом набрајању изостављени, неоправдано, српски свештеници који су увек пожртвовано служили, радили и за Цркву и народ. Текстови о њима изостали су и у најзначајнијим синтезама историјама СПЦ (Михаило Јовановић, *Православна црква у Краљевини Србији*, Београд 1874; Никола Ружичић, *Историја Српске цркве*, 1. и 2, 1893. и 1895; Радослав М. Грујић, *Православна српска црква*, Београд 1921; Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве*, 2, Београд 1991), што је и разумљиво, због недостатка простора. У црквеним часописима нађе се по неки текст о појединим свештеницима, углавном некролог. Међутим, нико није писао о војвођанским свештеницима у Србији у првој половини деветнаестог века.

Овај рад треба да прикаже „аустријске“, српске свештенике у Србији, некадашње учитеље, у време српских устанака, првих влада Милоша и Михаила Обреновића и кнеза Александра Карађорђевића, односно

уставобранитеља, дакле, у полувековном периоду (1804–1858). Њихов број је веома мали (9) у односу на учитеље који су остали у школи до пензије или смрти (344). Ако изузмемо дворске учитеље, само тринаест просветних радника из Аустрије, односно Мађарске (највише са територије данашње Војводине), добили су писарску или чиновничку службу. Такође, мали број пречанских богослова и свештеника добио је парохију у Србији.

Долазак пречанских учитеља, односно њихово примање свештеничког чина, може се поделити на три периода: доба устанака (1804–1815), период 1815–1829. и трећи период од Првог хатишерифа до Светоандрејске народне скупштине (1830–1858). У почетку су се они тешко прилагођавали у новој средини, а најчешће и највеће проблеме имали су са локалним властима. Међу њима било је добрих и лоших учитеља, приучених и веома стручних. Завршили су различите школе, ипак највише богословију и гимназију у Карловцима (Сремским).

У првом периоду, у устаничком добу Српске револуције (1804–1815) био је само један пречански учитељ – потоњи смедеревски прота, Павле Угричић, кога је Јоаким Вујић описао у свом путопису (1826) као учитеља у истом граду[1]. Познато је да је он дошао из сремског Сурдука пре 1800. године, пре рођења свог сина Јефтимија. Пошто је био смедеревски прота, може се претпоставити да је завршио богословију у Карловцима и то као богослов првих генерација ове школе. Умро је 26. марта 1837. године у Смедереву, само један дан после смрти своје супруге Стеване[2].

Ђорђе (Георгије) Николић је почетком 1823. године примљен за учитеља у Карановцу (данашње) Краљево), по препоруци београдског епископа Агатангела (1816–1826) и оборкнеза Василија Поповића, дакле, дошао је у другом периоду, у време Милошеве политичке борбе за званичну потврду аутономије. У једној жалби кнезу Милошу потписао се као „Георгије Николич, Сербскија науки испитатељ и учитељ“ (6. фебруар 1823)[3]. Потом је учитељевао у Бањи (данашњи Аранђеловац, крагујевачки округ) и Гарашима (на падинама Букуље), где се у септембру исте године запопио[4].

Остали пречански учитељи – свештеници запослили су се у Србији у време трећег предметног периода, када су се већ разгранале мреже школа и цркава.

---

1 Јоаким Вујић, *Путешествије по Србији*, 1, 48.

2 Протокол умрлих Смедерево, 1837, бр. 20 и 27; Леонтије Павловић, *Смедерево у 19. веку*, Смедерево 1969, 146.

3 Данило Вуковић, *Књажевска канцеларија*, нахија пожешка 1815–1839, 133–135.

4 Исто.

Симеон – Сима Богићевић, рођен 1797. године у Беочину (Срем), после четири године учитељевања у Карановцу и Богатићу (1835–1839) запопио се у Богатићу (1839).

Сава Поповић, син ратара, рођен 1794. у Деспоту Сент Ивану (Бачка), најпре је завршио Норму (Учитељска школа у Сомбору) а потом је похађао наставу богословије у Карловцима (1818–1820)[5]. Од 1820. године учитељевао је у Аустрији, у Јамени (Сремска војна граница, до 1832. године)[6]. Потом је прешао Саву и радио као учитељ у шабачкој Лешници, где је примио свештенички чин (1839).

Агапије Угричић, Павлов рођак, родом из Лике (1796) а досељен из Сурдука, смедеревски учитељ од 1831. до 1839. године, када се запопио у истом граду. Он се спомиње у списковима пренумераната (претплатника) за књиге Вука Стефановића Карауића (Даница – забавник, календар за годину 1828, Беч) и Димитрија Давидовића (Забавник, календар за 1836. годину) прво као вероучитељ а потом као варошки учитељ млађе класе у Смедереву[7]. После 1839. године губи му се сваки траг у историјским изворима.

Михаило Поповић, рођен 1807. у Футогу (Бачка), завршио је гимназију у Новом Саду и два разреда богословије у Карловцима. Добро образован за тадашње време, одмах је по доласку у Београд добио учитељско место (1834–1841), потом у истом граду и парохију[8].

Гаврило Поповић, најмлађи пречански учитељ – свештеник, рођен 1822. у Дубровнику, од 1844. до 1849. године учитељевао је у Ариљу, где је прешао у свештеничку службу.

Димитрије Исаковић, рођен 1821. у Темишвару, где је завршио гимназију а потом и богословију у Карловцима (3 разреда). У Србији је радио као учитељ у Раму, Смедереву, Лешници и Мајданпеку (1846–1855) и потом је примио слободну мајданпечку парохију[9].

Тодор Николић, свршени гимназијалац (Сремски Карловци), учитељевао је од 1850. до 1855. године у Карановцу, Гроцкој, ваљевском Грабовцу, Крушевцу и Наупару. Свештенички чин примио је у средњовековном мана-

5 Никола Гавриловић, *Карловачка богословија*, Сремски Карловци, 1984, 212.

6 Андрија М. Огњановић, *Граничарске народне школе и њихови учитељи на територији Војводине од 1774. до 1872. године*, Нови Сад, 1964.

7 Мита Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије*, 1, Београд 1897, 367.

8 Никола Гавриловић, *Карловачка богословија*, Главна уписница ученика Богословије.

9 Исто.

стиру Наупаре (1855)[10]. На жалост, нисмо могли да утврдимо порекло овог учитеља, иако је припадао млађем предметном периоду.

Изненађује тако мали број запопених учитеља из Војводине пошто су многи учитељевали као богослови. Сматрамо да је тако било јер су предност имали домаћи богослови, школовани у београдској Богословији. Успели су само они најобразованији (завршили гимназију и богословију) и прилагођени у локалној средини. Сачуване су њихове многобројне молбе, које су се, углавном, неуспешно завршавале. Само неколико пречанских богослова успело је да добије слободну или жељену парохију и после изласка првих генерација Богословије у Београду.

Новооснована Београдска митрополија (1830) привлачила је многобројне учитеље за свештенички позив. Међу одбијенима био је Ђорђе Јефтимијевић, крушевачки учитељ, који је митрополита Петра Јовановића безуспешно молио за архијерејски благослов (15. новембар 1836)[11]. Миловук Татомир, богослов и раније учитељ у Србији, као бешеновачки учитељ молио је првог јула 1849. године патријарха Јосифа Рајачића за постављење у једној слободној парохији (Бешеново, Добановци и Војка)[12]. Дакле, и у Карловачкој митрополији тешко се могла добити парохија, углавном због великог броја богослова школованих у Карловачкој богословији и клирикалним школама.

Анализом рукоположених пречанских учитеља (9) долазимо до сазнања да су они прешли у свештеничку службу већином у местима ближе Дунаву и Сави (Београд, Смедерево, Богатић, Лешница и Мајданпек), већином Сремци и богослови и свршени гимназијалци.

Досељене Србе из Аустрије неки њихови злуради сународници називали су „Швабама" или „немечкарима". Највише их је било у време владавине кнеза Александра Карађорђевића (1842–1858), под уставобранитељским режимом. Тада је у Србију највише дошло учитеља – свештеника, који су на својим парохијама остали до пензије или смрти.

Српски свештеници из Аустрије, као и учитељи и службеници, долазили су у Србију када је било најпотребније, у време Српске револуције и стварања првих културних установа. Они су поред верске службе, успостављали културне везе српског народа са обе стране Дунава и Саве, али и ширили стране утицаје, немачке и руске. Доносили су из Русије црквене књиге. Као боље образовани помагали су сапаросима, србијанским свештеницима.

10 Исто.

11 Архив Србије, КК, 38, 87/1836.

12 Рукописно одељење Матице српске, Нови Сад, фонд Рукописи, М. 4 363.

И даље су вршили велики утицај на школу. Иако малобројнији у односу на остале, српске свештенике, они су дали велики допринос развоју Српске православне цркве, која се обнављала и ослобађала појединих елемената грчког утицаја. Нова истраживања показаће и повратни утицај, односно делатност досељених свештеника – избеглица у Аустрији, а и бројност осталих пречанских богослова и свештеника.